

۳۔ جمع

جمع : بغیر حاصل والی

■ جمع کیجیے :

$$\begin{array}{r} ۶۰۹ \text{ (۵)} \\ + ۲۰۰ \\ \hline \end{array} \quad \begin{array}{r} ۲۹۴ \text{ (۴)} \\ + ۱۰۵ \\ \hline \end{array} \quad \begin{array}{r} ۱۷۰ \text{ (۳)} \\ + ۶۲۶ \\ \hline \end{array} \quad \begin{array}{r} ۳۳۵ \text{ (۲)} \\ + ۳۲۲ \\ \hline \end{array} \quad \begin{array}{r} ۳۴۲ \text{ (۱)} \\ + ۱۲۳ \\ \hline \end{array}$$

■ نیچے دی ہوئی جمع کا مشاہدہ کیجیے :

دہ	ہ	س	د	ا
۷	۳	۲	۱	۵
+		۳	۵	۲
۷	۳	۵	۶	۷

ہ	س	د	ا
۴	۳	۰	۱
+	۳	۹	۰
۷	۵	۹	۱

جس طرح تین ہندسی عددوں کی جمع کرتے وقت اکائی میں اکائی، دہائی میں دہائی، سیکڑہ میں سیکڑہ ملاتے ہیں۔ اسی طرح چار ہندسی یا پانچ ہندسی عددوں کی جمع کرتے وقت ہزار میں ہزار اور دس ہزار میں دس ہزار ملاتے ہیں۔

■ آڑی ترتیب میں لکھے ہوئے عددوں کی جمع کا مشاہدہ کیجیے۔

پہلے اکائی میں اکائی جمع کریں گے۔ پھر دہائی میں دہائی، سیکڑہ میں سیکڑہ اور ہزار میں ہزار ملائیں گے۔

$$\begin{array}{r} ۷ \quad ۵ \quad ۱ \quad ۳ \\ + \quad ۱ \quad ۲ \quad ۷ \quad ۳ \\ \hline ۸ \quad ۷ \quad ۸ \quad ۶ \end{array}$$

مشق

۱. کھڑی ترتیب میں جمع کیجیے۔

$$\begin{array}{llll} ۴۷۷۷ + ۲۰۰۱ \text{ (۴)} & ۲۰۱۷ + ۱۷۰۶۰ \text{ (۳)} & ۴۰۱۷ + ۲۰۸۱ \text{ (۲)} & ۲۳۰۱ + ۴۰۵۶ \text{ (۱)} \\ ۹۹۹ + ۴۰۰۰ \text{ (۸)} & ۷۷۷۷۷ + ۲۰۰۱ \text{ (۷)} & ۱۲۳۳۶ + ۵۰۰۲۱ \text{ (۶)} & ۹۴۱ + ۹۹۰۵۸ \text{ (۵)} \end{array}$$

۲. آڑی ترتیب میں جمع کیجیے۔

$$\begin{array}{lll} ۲۷۹ + ۹۷۴۱۰ \text{ (۳)} & ۴۱۱ + ۵۸۸ \text{ (۲)} & ۷۰۰۶ + ۲۱۹۳ \text{ (۱)} \\ ۹۲۹۸ + ۸۰۳۰۱ \text{ (۶)} & ۷۰۱۳ + ۹۱۴۰۵ \text{ (۵)} & ۵۳۰۴۶ + ۲۰۰۱ \text{ (۴)} \end{array}$$

۳. ذیل کے تینوں ستونوں میں مساوی عددوں کو جوڑیے۔

۹۹۷۰۲	۵۰۹ + ۱۰۰	چودہ ہزار جمع تین سو
۶۰۹	۱۴۰۰۰ + ۳۰۰	دو ہزار اور نوے
۲۰۹۰	۹۹۰۰۰ + ۷۰۲	پانچ سو نوے + سو
۱۴۳۰۰	۲۰۰۰ + ۹۰	ننانوے ہزار + سات سو دو

جمع : حاصل والی

♦ زاہدہ کے پاس ۶۳۷ موٹی ہیں۔

شاہدہ کے پاس ۵۷۴ موٹی ہیں۔

دونوں کے پاس کُل ملا کر کتنے موٹی ہیں؟

۷ کھلے اور ۴ کھلے موٹی ملانے پر دہائی کی ۱ مالا بنے گی اور ۱ کھلا موٹی ویسا ہی رہے گا۔ دہائی کی ۳ مالائیں اور دہائی کی ۷ مالائیں مل کر دہائی کی ۱۰ مالائیں اور ان میں نئی ۱ مالا ملانے پر ۱۱ مالائیں ہوں گی۔
دہائی کی ۱۱ مالاؤں میں سے دہائی کی ۱۰ مالاؤں کو اکٹھا کرنے سے سیکڑے کا ۱ بٹوہ بنتا ہے اور دہائی کی ۱ مالا ویسی ہی رہتی ہے۔
دونوں کے پاس کُل ملا کر ۱۱ سیکڑہ بٹوے ہیں ان میں ۱ نیا سیکڑہ بٹوہ ملائیں تو ۱۲ سیکڑہ بٹوے ہوتے ہیں۔ ان میں سے ۱۰ سیکڑے کا مطلب ہے ۱ ہزار اس لیے ایک ہزار کا ایک پاکٹ بناتے ہیں۔ ۲ سیکڑہ بٹوے ویسے ہی رہیں گے۔

دونوں کے پاس کُل ملا کر ۱۲۱۱ موٹی یعنی ۱۲۱۱ موٹی ہو جائیں گے۔

ہ	س	د	ا
۱	۱	۱	
+	۶	۳	۷
	۵	۷	۴
۱	۱۲	۱۱	۱۱

۵۷۴ + ۶۳۷ کی جمع مختصراً مقابل میں دکھائی گئی ہے۔

♦ جمع کیجیے :

ہ	س	د	ا
+	۵	۴	۸
	۹	۵	۷

ہ	س	د	ا
+	۶	۵	۰
	۸	۷	۹

ہ	س	د	ا
+	۴	۸	۹
	۵	۱	۱

چار ہندسی تک عددوں کی جمع

مشق

• جمع کیجیے :

$$29 + 850 \quad (3)$$

ا	د	س	ہ
0	5	8	+
9	2		

$$2982 + 225 \quad (2)$$

ا	د	س	ہ
2	8	9	+
5	2		

$$5622 + 2129 \quad (1)$$

ا	د	س	ہ
2	2	6	5
9	2	1	+

$$239 + 5310 + 30 \quad (6)$$

ا	د	س	ہ
			+
			+

$$2 + 2895 + 132 \quad (5)$$

ا	د	س	ہ
			+
			+

$$5689 + 135 + 82 \quad (4)$$

ا	د	س	ہ
			+
			+

◆ جمع کیجیے : $2453 + 285$

ا	د	س	ہ
5	8	2	+
3	5	2	

پہلے عددوں کو کھڑی ترتیب میں لکھیں گے۔ اکائی میں اکائی ملائیں گے۔

$5 + 3 = 8$ ، اب دہائی میں دہائی ملائیں گے۔

دہائی $13 = 5$ دہائی 8 + دہائی

13 دہائی کا مطلب ہے 1 سیکنڈ 3 دہائی۔

1 سیکنڈ حاصل کا آیا۔ 3 دہائی باقی رہی۔

سیکنڈ $11 = 2$ سیکنڈ 9 + سیکنڈ

سیکنڈ $12 =$ (حاصل کا) سیکنڈ 1 + سیکنڈ 11

سیکنڈ $12 =$ کا مطلب ہے 1 ہزار 2 سیکنڈ

1 ہزار حاصل کا آیا ، باقی رہا 2 سیکنڈ

ہزار $13 =$ ہزار 2 + ہزار 1

ہزار $13 =$ (حاصل کا) ہزار 1 + ہزار 13

ہر مقام کے نیچے ایک ہی ہندسہ لکھتے ہیں۔ اس لیے 13 ہزار کو 1 دس ہزار اور 3 ہزار کریں گے۔ اس میں سے 1 کے

لیے 1 ہزار تیار کریں گے۔ دس ہزار کے مقام کو 'دہ' لکھ کر ظاہر کریں گے۔ جمع ہوئی 13238

مشق

۱. جمع کیجیے :

$$۸۸۸۸ + ۲۵۷۶ \quad (۲)$$

ا	د	س	ہ	دہ
				+

$$۷۸۵۹ + ۸۵۲۶ \quad (۱)$$

ا	د	س	ہ	دہ
				+

۲. کھڑی ترتیب میں لکھ کر جمع کیجیے :

$$۶۸۲۱ + ۷۵۱۵ \quad (۳)$$

$$۹۰۷۶ + ۴۹۵۳ \quad (۲)$$

$$۸۵۰۹ + ۳۶۵۸ \quad (۱)$$

$$۲۸۴۷ + ۹۵۶۳ \quad (۶)$$

$$۶۸۵۲ + ۳۹۶۳ \quad (۵)$$

$$۵۷۰۹ + ۷۸۱۱ \quad (۴)$$

◆ جمع کیجیے : $۲۳۵۵۸ + ۳۷$

شیم، فہیم اور وسیم نے عددوں کو ذیل کے مطابق لکھ کر جمع کی تو کون سی جمع صحیح ہے۔

وسیم کی ترتیب

ا	د	س	ہ	دہ
۸	۵	۵	۲	۲
		۷	۳	+
۸	۵	۲	۸	۲

فہیم کی ترتیب

ا	د	س	ہ	دہ
۸	۵	۵	۲	۲
		۳		+
۵	۹	۵	۴	۲

شیم کی ترتیب

ا	د	س	ہ	دہ
۸	۵	۵	۲	۲
		۷	۳	+
۸	۵	۵	۱	۶

فہیم کی جمع صحیح ہے۔ شیم اور وسیم نے عدد ۳۷ کو مناسب مقامات پر نہیں لکھا۔ ۳۷ دو ہندسی عدد ہے اس میں ۳ دہائی اور ۷ اکائی ہے۔ دس ہزار، ہزار اور سیکڑہ کے مقام پر کوئی ہندسہ نہیں ہے۔ جمع کرتے وقت اکائی کے نیچے اکائی، دہائی کے نیچے دہائی ہی لکھتے ہیں۔ شیم اور وسیم کی ترتیب غلط ہوگئی اس لیے جمع بھی غلط ہوگئی۔

مشق

● جمع کیجیے :

$$۲۷۰۹ + ۳۵ \quad (۳)$$

$$۱۱۵۷ + ۹۰۰ \quad (۲)$$

$$۱۷۱۹ + ۴۹۲۵ \quad (۱)$$

$$۵۷۰۰۲ + ۳۸۱۶ \quad (۶)$$

$$۸۰۷۶ + ۵۶۵ \quad (۵)$$

$$۳۷۵۲ + ۴۸۵ \quad (۴)$$

$$۵۱۰۹۸ + ۱۹۸۰۳ \quad (۹)$$

$$۲۷۰۹۵ + ۴۸۰۷ \quad (۸)$$

$$۸۸۷۰۹ + ۱۶۵ \quad (۷)$$

$$۴۹۰۰۰ + ۴۲۰۰ + ۶۲۰ + ۵۴ \quad (۱۱)$$

$$۳۰۰ + ۱۵۰ + ۷۰ + ۳۵ \quad (۱۰)$$

$$۴۰۰۰ + ۱۶۰۰ + ۸۰۰ + ۸۰ + ۳۲۰ + ۳۲ \quad (۱۲)$$

◆ ذیل کی جمع آڑی ترتیب میں کیجیے اور حاصل کا زبانی یاد رکھیے۔

$$۲ \angle ۰ ۰ ۵ + ۱ ۲ ۳ ۸ = ۲۸۲۳۳$$

مشق

● آڑی ترتیب میں جمع کیجیے :

$$۵۰۳۲۵ + ۱۵۲ \quad (۳)$$

$$۹۲۰۰۹ + ۴۲۹ \quad (۲)$$

$$۴۵۱۲ + ۲۳۹۵ \quad (۱)$$

عائشہ : ہمیں اچھی طرح سمجھ میں آ گیا ہے کہ دو عددوں کی جمع کس طرح کرتے ہیں۔ لیکن ایک بات پوچھنا ہے۔

آپا : ہاں ضرور پوچھو۔

عائشہ : جمع کرتے وقت پہلے اکائیوں کی پھر دہائیوں، سیکڑوں کی اور اس طرح ترتیب وار جمع کیوں کرنا چاہیے؟ پہلے سیکڑوں کی پھر دہائیوں کی جمع کیوں نہیں کرتے؟

آپا : ویسا بھی کر سکتے ہیں۔ تمہیں دونوں طریقوں سے جمع کر کے دکھاتی ہوں۔ اسے غور سے دیکھو گی تو تمہارے سوال کا جواب تمہیں مل جائے گا۔

طریقہ ۲ :

۲	۲	
۲	۹	۹
+	۱	۸
+	۱	۲
	۲	۲
	۲	۲
	۲	۲

یہاں ترتیب وار اکائیوں کی، دہائیوں کی اور سیکڑوں کی جمع کی گئی ہے۔

دہائیوں کی جمع میں ایک ہی مرتبہ حاصل آیا۔

طریقہ ۱ :

س	د	۱
۲	۹	۹
+	۱	۸
+	۱	۲
	۲	۲
	۲	۲
	۲	۲

یہاں پہلے سیکڑوں کی پھر دہائیوں کی اور اس کے بعد اکائیوں کی جمع کی گئی ہے۔

دہائی کے اور سیکڑے کے خانوں میں دو مرتبہ حاصل آیا۔

عائشہ : اب سمجھ میں آ گیا۔ سیکڑوں کی یعنی سب سے بائیں طرف کے مقام سے جمع کرنے سے دائیں طرف سے ترتیب وار اکائیوں، دہائیوں، سیکڑوں وغیرہ کی جمع کرنا زیادہ آسان ہوتا ہے۔

یاد رکھیے : جمع کرتے وقت پہلے اکائیوں کی پھر دہائیوں کی، اس کے بعد سیکڑوں کی یعنی اکائی سے شروع کر کے ترتیب وار بڑے مقام پر موجود ہندسوں کی جمع کرنا سہولت بخش ہوتا ہے۔